

Efşan Nas Özen¹

*Merkez Direktörü
Etki Analizi Merkezi*

Ayca Kulaksız²

*Araştırmacı
Etki Analizi Merkezi
Şehir Çalışmaları Programı*

TÜRKİYE'DE GENÇ İŞSİZLİĞİNDE TEK SORUN YETENEK UYUMSUZLUĞU DEĞİL

Genç işsizliği son yıllarda gelişmiş ülkelerin neredeyse tamamında bir sorun, Türkiye'de ise hem basında sıklıkla yer alan³, hem de Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın da üzerinde durduğu bir konu. Genç işsizliğine yönelik politika tartışmalarında yetenek uyumsuzluğunu gidermeye yönelik politikalar gerek uluslararası çalışmalarda gerekse Türkiye'de bu konuda yapılan çalışma ve toplantılarda öne çıkıyor. Ancak genç işsizliğini çözmek için gençleri toplu bir grup olarak ele almanın doğru politika önerilerini oluşturmaya yetmeyeceğini, genç işsizliğini bileşenlerine ayırmak gerektiğini düşünüyoruz. Bu yazıda 2016 TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi Mikro Veri Seti'nden elde ettiğimiz verileri kullanarak hem genç işsizliğine eğitim durumu ve cinsiyet temelli yaklaşmanın, hem de işsizlik ve işgücüne katılım politikalarını birlikte ele almanın önemli olduğunu göstermeyi amaçlıyoruz.

¹ <http://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1249/Efsan+Nas+Ozen>

² <http://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1332/Ayca+Kulaksiz>

³ Örneğin: Alaattin AKTAŞ, DÜNYA, 21 Kasım 2017, 24 Yaş Altı Üniversite Mezunu Yarım Milyon Genç İşsiz <https://www.dunya.com/kose-yazisi/24-yas-alti-universite-mezunu-yarim-milyon-genc-issiz/391466>

Genç işsizliğin bileşenleri: yaş grupları, eğitim durumu, cinsiyete göre genç işsizliği

Yaş gruplarına göre işsizlik oranlarına baktığımızda genç işsizliğin sorun olduğunu görmek hemen mümkün: 2016 yılı verilerine göre işsizlik oranının en yüksek olduğu yaş grubunu yüzde 21.5 ile 20-24 yaş arası gençler oluşturuyor (Tablo 1). Bu nedenle çalışmanın ilerleyen kısımlarında yalnızca 20-24 yaş arası genç işsizlere odaklanıyoruz.

Tablo 1’de bir başka durum da hemen dikkati çekiyor: 20-24 yaş grubu erkeklerde de işsizliğin yüksek olmasına rağmen, işsizliğin en yüksek olduğu grup, yüzde 26.8 ile 20-24 yaş arası genç kadınlar. Diğer bir deyişle, 2016 yılında çalışmak isteyen 20-24 yaş grubu her 100 kadının 27’si işsizdi.

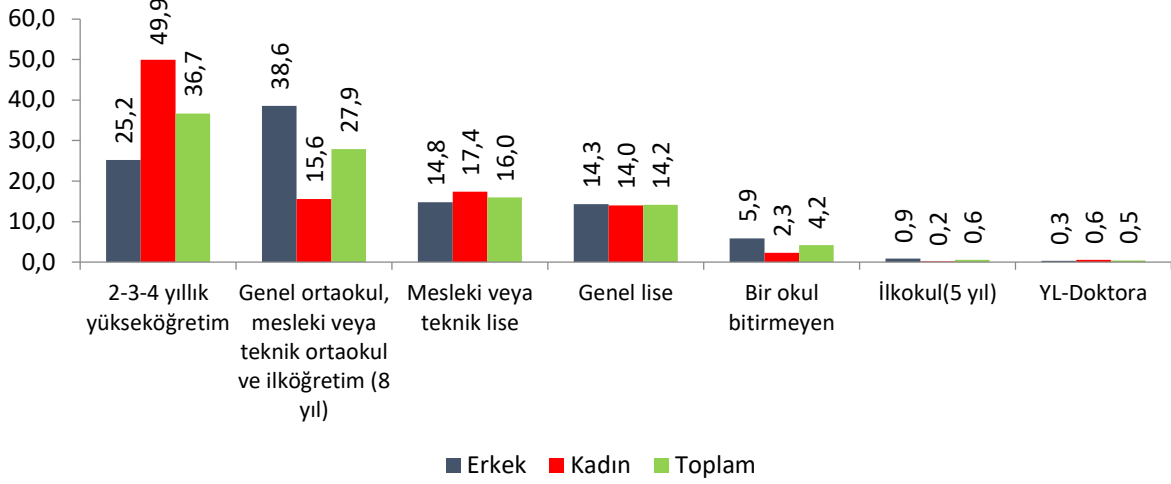
Tablo 1. Yaş grupları ve cinsiyete göre işsizlik oranı (% , 2016)

	Erkek	Kadın	Toplam
15-19	15.7	17.2	16.2
20-24	18.3	26.8	21.5
25-29	12.3	19.2	14.6
30-34	8.1	14.6	10.1
35-39	7.2	11.9	8.7
40-44	7.1	9.9	8
45-49	7.5	8.3	7.8
50-54	8.3	6.4	7.8
55-59	7.6	3.7	6.6
60-64	7	1.9	5.6
65+	3.2	0.8	2.6

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi Mikro Veri Seti, 2016

Eğitim durumuna göre genç işsizliğine baktığımızda ise işsiz gençlerde en büyük payın 2-3-4 yıllık yükseköğretim mezunlarında olduğu görülüyor. İşsiz gençlerin yüzde 36.7’si 2-3-4 yıllık yükseköğretim mezunu, yüzde 27.9’u ise toplamda 8 yıllık eğitim süresine sahip genel ortaokul, mesleki veya teknik ortaokul veya ilköğretim mezunlarından oluşuyor.

Eğitilmiş kadınlar genç işsizliğin önemli kısmını oluşturuyor. 2-3-4 yıllık yükseköğretim mezunu kadınlar, genç işsizlerin yaklaşık dörtte birini tek başlarına oluşturuyor. Genç kadın işsizlerin ise yarısı 2-3-4 yıllık yükseköğretim mezunu (Şekil 1). Buna karşılık, erkeklerde ise her 10 işsiz gencin yaklaşık 4’ü genel ortaokul, mesleki veya teknik ortaokul ve ilköğretimden mezun olan erkeklerden oluşuyor. Bu erkekler toplam genç işsizlerin dörtte birine yakını oluşturuyor. Diğer bir deyişle, eğitilmiş kadınlar ve toplam 8 yıl eğitim almış erkekler genç işsizliğin önemli bir kısmını oluşturuyor. Eğitilmiş genç işsizler arasında ise büyük çoğunluğunun (yüzde 63) kadın olduğunu görüyoruz.

Şekil 1. 20-24 yaş grubu kadın ve erkek işsizlerin eğitim durumuna göre dağılımı (%), 2016

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi Mikro Veri Seti, 2016

Genç kadınlar neden işsiz?

Bir önceki kısımda, genç işsizliğin eğitimli kadınlar ve daha düşük eğitimli erkeklerden oluştuğunu göstermiştik. Bu kısımda ise hem genç işsizlerin daha büyük bir kısmını oluşturması, hem de yüksek eğitimli olmaları nedeniyle iş hayatına daha hızlı kazandırılmalarının mümkün olduğu varsayımından hareketle eğitimli genç kadınlara odaklanıyoruz. Bu kısımda temel amacımız, eğitimli genç kadınların işsizliğinin yüksek olmasının nedenini ortaya çıkararak onlara yönelik veriye dayalı politika geliştirilmesini sağlamak.

TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi'ne göre genç eğitimli kadın ve erkek işsizler benzer özelliklerde gibi görünüyor:

- Cinsiyet ayrımı olmaksızın yüzde 95'ten fazlası maaşlı çalışabileceği ve tam zamanlı işler arıyor.
- Kadınlarda öğretmen eğitimi ve eğitim bilimleri, erkeklerde mühendislik ve işleri alanları diğer cinsiyete göre biraz daha yüksek olsa da, her iki grupta da öne çıkan mezuniyet alanı yaklaşık yüzde 30 ile iş ve yönetim (Tablo 2),
- Her iki grupta da yarıdan fazlası profesyonel meslek veya büro işleri mesleklerinde iş arıyor (Tablo 3).
- Eğitimli ve genç her iki grubun yaklaşık yarısı yeni mezun durumunda işsiz, beşte biri ise geçici işte çalışıyordu ve iş sona erdiği için işsiz olarak tanımlanıyor (Şekil 2).
- İşsiz olan eğitimli ve genç erkekler ortalama 6, kadınlar ise 6.5 aydır iş arıyor.
- İşsiz ve eğitimli genç erkeklerin yüzde 33'ü, kadınların ise yüzde 20'si eğitimlerine devam ediyor.

Tablo 2. Mezun oldukları alanlara göre 2-3-4 yıllık yükseköğretim mezunu genç işsizlerin dağılımı (%), 2016

	Erkek	Kadın	Toplam
İş ve yönetim	27	29	28
Sosyal bilimler ve davranış bilimleri	9	10	10
Öğretmen eğitimi ve eğitim bilimleri	6	12	10
Mühendislik ve işleri	18	4	9
Sanat	3	7	5
Sağlık	5	6	5
Mimarlık ve inşaat	8	3	5
Kişisel hizmetler	3	4	4
Bilgisayar	5	3	4
İmalat ve işleme	2	4	3
Beşeri bilimler	2	4	3
Fizik bilimleri	2	3	3
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	2	2	2
Hukuk	2	2	2
Sosyal hizmetler	0	2	2
Güvenlik hizmetleri	2	1	1
Matematik ve istatistik	0	2	1
Yaşam bilimleri	1	1	1
Ulaştırma hizmetleri ve çevre koruma	2	0	1
Gazetecilik ve enformasyon	0	1	1

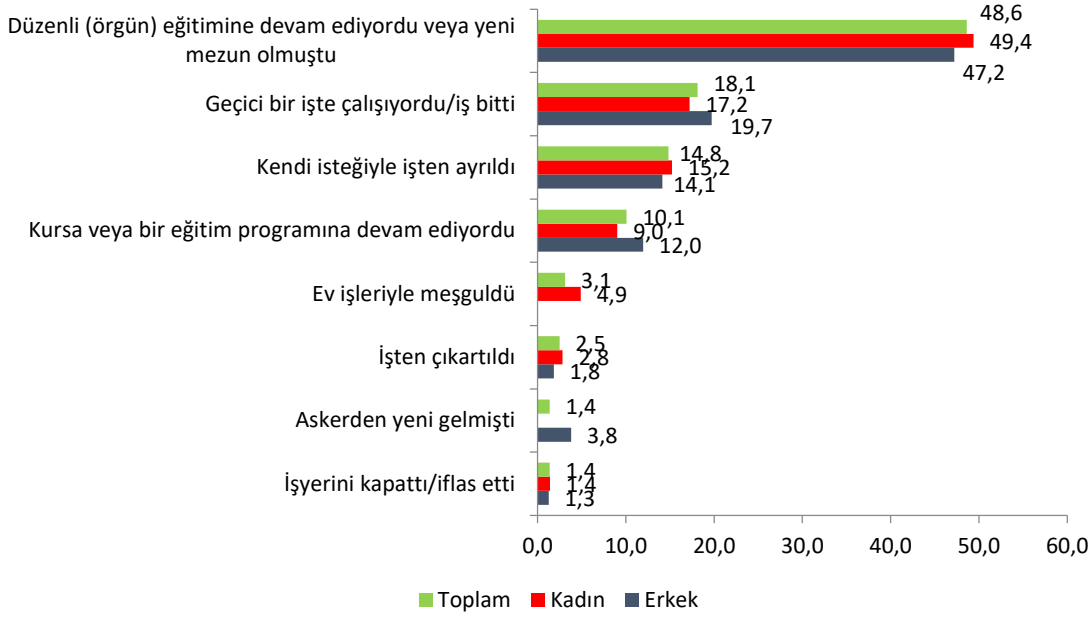
Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi Mikro Veri Seti, 2016

Tablo 3. 20-24 yaş arası eğitimli kadın ve erkek işsizlerin iş aradığı meslek gruplarının dağılımı (%), 2016

	Kadın	Erkek	Toplam
Profesyonel meslek mensupları	36.9	45.4	42.3
Büro hizmetlerinde çalışan elemanlar	21.5	26.8	24.9
Teknisyenler, teknikerler ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	24.0	18.2	20.3
Hizmet ve satış elemanları	9.6	7.2	8.0
Yöneticiler	1.9	1.2	1.4
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	3.2	0.2	1.3
Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar	0.9	0.9	0.9
Tesis ve makine operatörleri ve montajcıları	2.0	0.2	0.8

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi Mikro Veri Seti, 2016

Şekil 2. Genç ve eğitilmiş işsizlerin iş aramaya başlamadan önceki durumunun dağılımı (%),2016

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi Mikro Veri Seti, 2016

Buna ek olarak, eldeki verilere göre eğitilmiş kadınlar eğitilmiş erkeklere göre iş arayışında daha aktif gibi duruyor:

- İŞKUR'a başvurma oranları kadınlarda yüzde 32 iken, erkeklerde yüzde 28.
- Özel istihdam ofisleri ve çevrimiçi portallara başvurulara bakıldığında yine kadınların erkeklere göre daha fazla başvuruda bulunduğu görülüyor. Bu ofislere ve portallara eğitilmiş genç işsiz kadınların yüzde 47'si, erkeklerin yüzde 38'i başvuruyor.
- Mülakata girme oranları da kadınlarda biraz daha yüksek: kadınların yüzde 18'i, erkeklerin yüzde 13'ü mülakata giriyor.

Erkeklerle benzer özelliklere sahip, onlardan daha aktif iş arayan bu kadınlarda işsizlik neden daha büyük sorun? Bu veriler akla **işveren tercihlerini** getiriyor: **kadının işgücüne katılımını teşvik etmek üzere gerek Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, gerekse Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın yürüttüğü politikalar, işverenlerin kadın çalışan tercihlerini olumsuz etkilemiş olabilir.** Bunu görebilmek için uzun dönemli işsizlik oranlarına bakmak gerekiyor. TÜİK 2014 yılında işsizlik tanımını değiştirdiği için 2014 yılı öncesi ile mevcut durumu karşılaştırmak pek doğru değil; ancak 2014 yılından itibaren rakamlara baktığımızda kadının işgücüne katılım oranlarının Ağustos 2014-Ağustos 2017 arasında 3 puan, ilköğretim seviyesindeki kadınlarda ise aynı dönemde 10 puana yakın yükseldiğini görüyoruz (Tablo 4). Bu anlamda işgücüne katılımı artırıcı politikaların olumlu etkisinden bahsetmek mümkün. Ancak aynı dönemde üniversite mezunu kadınların işgücüne katılım oranında ciddi bir artış görmezken işsizlik oranında üniversite mezunu erkeklerde görülmeyen bir artış eğilimi görüyoruz (Tablo 5). İlköğretim mezunu kadınlarda da benzer bir artış görmekle birlikte bu artışı, başka kaynaklarda da belirtildiği gibi,⁴ bu gruptaki işgücüne

⁴ Örneğin: DÜNYA, 21 Kasım 2017, İşsizlik Artışında Kadınların İşgücüne Katılımı Etkili Oldu, Mehmet Kaya

katılım artışına bağlamak mümkün. Ancak işgücüne katılımı teşvik eden politikalar üniversite mezunu kadınların (zaten görece yüksek olan) işgücüne katılım oranlarını etkilemezken, eğitilmiş kadınlar için işsizlik oranlarını olumsuz etkilemiş gibi görünüyor. Nitekim, kadınlar için esnek çalışma ve doğum izni düzenlemeleri taslak halindeyken basında yer alan haberler, bazı işverenlerin insan kaynakları birimlerine kadın çalışan almama talimatı verdiğini ifade ediyordu.⁵ Gelişmiş ülkelerde dava konusu olabilecek bu yaklaşımın o dönemden bu zamana gerçeğe dönüştüğünü söylemek yanlış olmaz.

Genç işsizliğini ele alırken saydığımız etkileri de ele alan ve işsizlik ve işgücüne katılım politikalarını birlikte değerlendiren bir etki analizi çalışması yapmak, bu alandaki politikaların başarısının temel belirleyicisi olabilecek öneme sahip gibi görünüyor. Bu anlamda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın genç istihdamını teşvik eden politika tasarımı sürecinde hem bu iki alanı birlikte ele alan, hem de tüm genç işsizler için tek bir politika yerine etki gruplarını ayrı ayrı hedefleyen bir politika tasarımının önemini bir kez daha vurgulamak gerekiyor.

Tablo 4. 15+ Yaş Grubunda Eğitim Durumlarına Göre İşgücüne Katılım Oranı (%), Ağustos

	Okuma Yazma Bilmeyen -Kadın	Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen -Kadın	İlkokul -Kadın	İlköğretim -Kadın	Ortaokul Veya Dengi Meslek Ortaokul -Kadın	Genel Lise- Kadın	Lise Dengi Meslek i Okul- Kadın	Yüksek öğretim -Kadın	Yüksek öğretim -Erkek
2014	16.5	21.8	28.2	26.1	24	31	39.5	71.2	84.7
2015	17.1	22.5	28.8	29.9	22.5	32.6	40.7	69.7	86.1
2016	15.7	22	30	35.1	21.1	34.4	41.7	70.8	85.9
2017	16.5	23	31.1	36.4	20.7	34.2	41.9	73.1	85.9

Kaynak: TÜİK

Tablo 5. 15+ Yaş Grubunda Eğitim Durumlarına Göre İşsizlik Oranı (%), Ağustos

	Okuma Yazma Bilmeyen -Kadın	Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen -Kadın	İlkokul -Kadın	İlköğretim -Kadın	Ortaokul Veya Dengi Meslek Ortaokul -Kadın	Genel Lise- Kadın	Lise Dengi Meslek i Okul- Kadın	Yüksek öğretim -Kadın	Yüksek öğretim -Erkek
2014	2.3	5.9	7.9	11.8	14.7	20.1	20.1	18.6	9
2015	3.1	7.5	7.4	15.7	16.3	20.6	17.5	18.5	8
2016	2.6	8	9.2	19.3	16	22	21.4	20.3	9.8
2017	3.6	7.7	8.8	15.6	12.7	20.8	21.8	21.9	8.6

Kaynak: TÜİK

⁵ HÜRRİYET, 9 Eylül 2013, Kadın İşçi Almayın Talimatı Başladı <http://www.hurriyet.com.tr/kadin-isci-almayin-talimati-basladi-24743518>

EK:

8 Kasım 2016'da resmi gazete açıklanan analık izni veya ücretsiz izin sonrası yapılacak kısmi süreli çalışmalar hakkında yönetmelik kapsamında kadın ve erkeklere daha önceki analık izni ve ücretsiz izin yönetmeliğine ek olarak kısmi süreli çalışma hakkı tanınmış.⁶ Yönetmelikte kadınlara verilen haklar;

- a) Analık izni hakkı: Kadın işçinin doğumdan önce sekiz ve doğumdan sonra sekiz hafta olmak üzere toplam on altı haftalık süre için çalıştırılmıyor. Çoğul gebelik halinde doğumdan önce çalıştırılmayacak sekiz haftalık süreye iki hafta süre ekleniyor. Doğumda veya doğum sonrasında annenin ölümü hâlinde, doğum sonrası kullanılamayan süreler babaya kullandırılıyor. Analık izninde belirtilen süreler, işçinin sağlık durumuna ve işin özelliğine göre doğumdan önce ve sonra gerekirse artırılabilir ve bu süreler doktor raporu ile belirtiliyor.
- b) Çalışma süresinin yarısı kadar ücretsiz izin hakkı: Analık izninin bitiminden itibaren çocuğunun bakımı ve yetiştirilmesi amacıyla ve çocuğun hayatta olması kaydıyla kadın işçi ile üç yaşını doldurmamış çocuğu evlat edinen kadın veya erkek işçilere istekleri hâlinde birinci doğumda altmış gün, ikinci doğumda yüz yirmi gün, sonraki doğumlarda ise yüz seksen gün süreyle haftalık çalışma süresinin yarısı kadar ücretsiz izin veriliyor. Çoğul doğum hâlinde bu sürelerle otuzar gün ekleniyor. Çocuğun engelli doğduğunun doktor raporu ile belgelendirilmesi hâlinde bu süre üç yüz altmış gün olarak uygulanıyor.
- c) Altı aya kadar ücretsiz izin hakkı: Kadın işçiye, analık izninin bitiminden itibaren isteği hâlinde altı aya kadar ücretsiz izin veriliyor. Ücretsiz izin, üç yaşını doldurmamış çocuğu evlat edinme hâlinde eşlerden birine veya evlat edinene veriliyor.
- d) Kısmi süreli çalışma talebi ve şekli: İşçi, belirtilen analık izninin, belirtilen ücretsiz iznin veya bitiminden itibaren çocuğun mecburi ilköğretim çağının başladığı tarihi takip eden aybaşına kadar herhangi bir zamanda kısmi süreli çalışma talebinde bulunabiliyor. Kısmi süreli çalışma talebi, ücretsiz izin süresi kesilerek de yapılabilir ve ücretsiz iznin tamamının kullanılması şartı aranmıyor.

⁶ 8 Kasım 2016 Tarihli ve 29882 Sayılı Resmî Gazete

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/11/20161108.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/11/20161108.htm>